

UOT:781.

“MUSIQI MÜƏLLİMLİYİ” İXTİSASI ÜZRƏ KADR HAZIRLIĞINDA “ƏSAS MUSIQI ALƏTİ” FƏNNİNİN YERİ VƏ ƏHƏMİYYƏTİ*Tağıyeva Günay Hafiz qızı, Əliyev Əli Sahib oğlu**Gəncə Dövlət Universiteti**gunay.tağıyeva.76@mail.ru*

Xülasə: Musiqi təhsilində musiqi alətində ifaçılıq bacarığına malik olmaq ən vacib şərtlərdəndir.

Tədqiqatın nəticələri göstərir ki, “Əsas musiqi aləti” fənni “Musiqi müəllimliyi” ixtisası üzrə təhsil alan tələbələrin peşə hazırlığının ayrılmaz hissəsi olaraq, onların gələcək praktik fəaliyyəti üçün zəruri olan instrumental ifaçılığın nəzəri və praktik əsaslarının mənimsənilməsini, musiqi alətində ifaçılıq üzrə zəruri bilik, bacarıq və vərdişlərin sistemli şəkildə inkişaf etdirilməsini təmin edir.

Tədris repertuarının düzgün seçilməsi milli xalq və peşəkar musiqi sənti, dünya musiqisinin klassik nümunələri ilə tanış olmaq üçün əlverişli şərait yaradır və multikultural dəyərlərin təbliğinə xidmət edir.

Açar sözlər: musiqi, alət, ifaçı, tələbə, müəllim, təhsil, peşəkar, bilik, bacarıq

Ключевые слова: музыка, инструмент, исполнитель, ученик, педагог, образование, профессионал, знание, умение

Key words: music, instrument, performer, student, teacher, education, professional, knowledge, skill

Yüksək səviyyəli peşəkar kadrların hazırlanmasında musiqi alətində ifa etmək bacarığının mənimsənilməsi əsas şərtlərdəndir. Musiqi müəlliminin peşəkar bacarıqlarında mükəmməl ifaçılıq praktikası öncül yer tutur. Fortepiano ifaçılığı ümumtəhsil məktəbləri üçün musiqi müəlliminin hazırlığında tədris fənlərinin sırasında baza əhəmiyyətlidir. Bununla əlaqədar “Əsas musiqi aləti” fənni “Musiqi müəllimliyi” ixtisası üzrə ali təhsil müəssisələrinin pedaqoji fakültələrinin tədris planlarında xüsusi yer tutur.

Məktəb təcrübəsi göstərir ki, musiqi müəllimi mütəmadi olaraq alətdən istifadə etməli olur. Fənnin tədrisinin bütün mərhələlərini - yeni mahnının öyrənilməsi, musiqi dinlənilməsi və nəzəri biliklərin verilməsini, həmçinin sinifdənkənar və məktəbdənkənar işlərin təşkilini alət ifaçılığı olmadan təsəvvür etmək qeyri-mümkündür. Bu baxımdan da musiqi müəlliminin canlı ifası mümkün qədər mükəmməl, sərbəst, ifadəli olmalı, şagirdlərdə dərin emosional hisslər oyatmalı, onlarda musiqiyə həvəsi artırmalı və musiqinin yaxşı qavranılmasına şərait yaratmalıdır.

Musiqi alətində keyfiyyətli ifaçılıq vərdişlərinə yiyələnən gələcək mütəxəssis musiqi əsərinin bədii obrazının açılmasına nail olmalıdır. Həmçinin musiqi tərbiyəsinin proqram məzmununa aid mahnı repertuarını, dinləmə üçün musiqi əsərlərini (opera və baletlərdən musiqi parçalarını, simfonik musiqi nümunələrinin işləmələrini), xalq mahnılarını, rəqs və oyun havalarını peşəkarcasına təqdim etməyi bacarmalıdır.

Fənnin əsas məqsədi musiqi alətində peşəkar ifaçılıq vərdişlərinə malik olan maarifçi-pedaqoq yetişdirməkdir. Bakalavr pilləsi üzrə kursu bitirən kadrlar şagirdlərlə düzgün, səmimi ünsiyyət qurmağı, sinifdənkənar və məktəbdənkənar tədbirləri təşkil etməyi, hər zaman yenilənən innovasiyaları tədrisdə tətbiq etməyi bacarmalıdır. Onlar müasir təhsil yanaşmalarını, təhsil sahəsində qəbul edilmiş yeni sənədləri ümumtəhsil məktəblərində həm nəzəri, həm də praktik baxımdan tətbiq etmək bacarıqlarına da malik olmalıdırlar.

Gələcək musiqi müəllimlərinin musiqi-ifaçılıq qabiliyyətlərinin inkişafı, alətdə ifaçılıq vərdişlərinin təkmilləşdirilməsi, musiqi-bədii və texniki ifaçılığın lazımı səviyyəyə çatdırılması, şəxsiyyətin formalaşması üçün ifa olunan əsərlərin bədii məzmununun, tərbiyəvi potensialının açılması “Əsas musiqi aləti” fənninin qarşısında duran əsas vəzifələrdəndir. Tələbələrin musiqi qabiliyyətlərinin, peşəkarlığının və musiqi mədəniyyətinin kompleks inkişafı da fənnin əsas vəzifələrinə daxildir.

“Musiqi müəllimliyi” ixtisası üzrə tələbələr instrumental əsərlərin musiqi-ifaçılıq təhlilini aparmağı bacarmalıdırlar. Fənni tədris edən müəllim tələbələrdə musiqi-ifaçılıq vərdişlərini, həmçinin peşəkar-pedaqoji bacarıqları kompleks şəkildə inkişaf etdirməlidir.

“Əsas musiqi aləti” fənni I-IV semestrlər ərzində fərdi məşğələ şəklində tədris olunur. Bu fənn tələbənin seçiminə əsasən fortepiano, tar, kamança, qarmon və ya skripka alətləri üzrə tədris olunur.

“Əsas musiqi aləti” (forteplano) fənninin tədrisində tədris proqramı və tələbənin fərdi xüsusiyyətini nəzərə alaraq tədris proqramı tərtib edilir, proqrama müxtəlif forma, janr və üslublu əsərlər – polifonik, iri həcmli əsərlər, müxtəlif xarakterli pyeslər, həmçinin etüd və qammalar daxil edilir. *“Tələbələrin qabiliyyətlərinin, peşəkar səviyyəsinin hərtərəfli kompleks inkişafı üçün tədris repertuarının düzgün seçilməsi, zəngin fortepiano ədəbiyyatından, o cümlədən dünya musiqisinin klassik nümunələrindən, müasir dövr bəstəkarlarının əsərlərindən istifadə olunması vacibdir”* [4, s. 7]. Proqramın seçilməsi zamanı tələbənin fiziopsixoloji xüsusiyyətləri, fərdi bacarıq və istəkləri nəzərə alınmalı, ona individual yanaşmaqla müəllim-tələbə münasibətləri düzgün şəkildə qurulmalıdır. Sınıfdə yaradıcı atmosfer və motivasiyanın təşkil edilməsi ən əsas faktorlardandır.

Tələbədə fortepianoda ifa texnikası bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi və mənimsədilməsi məqsədilə qammaların melodik xəttinin göstərilməsinə, akkord və arpejioların, xromatik qammanın yüngül və tez tempdə rəvan, aydın, ritmik cəhətdən dəqiq səslənməsinə, hərəkətliliyinə, düşünülmüş şəkildə ifasına nail olmaq lazımdır. Tələbəyə lad-tonal sisteminin öyrənilməsi və eşidilməsi, dəqiq barmaqlar, səslərin bərabər və rəvan səslənməsi, sürət kimi texniki göstəricilər mənimsədilməlidir.

Etüdlərdə düzgün obrazın yaradılması, bədii və emosional məzmunun açılması məqsədilə, əsərdə göstərilən musiqi ifadə vasitələrinə riayət olunmasına, texniki cəhətdən aydın, dəqiq, səlis ifasına, etüdü harmoniyasının dolğun, dərin, yumşaq səsləndirilməsinə və bədii ifasına nail olunmalıdır.

Polifonik əsərlərdə səslər üzərində iş zamanı müxtəlif üsul və metodları tətbiq etməklə polifonik qavramanı inkişaf etdirmək lazımdır. Eyni zamanda, əsərin bədii ifasına nail olmaq üçün mövzu, applikatura, tempo, metroritm, dinamika, tembr, intonasiyaetmə, frazirovka (musiqi ifadələri), artikulyasiya, dinamika, melizmlər, səslənmə üzərində iş aparılmalıdır.

İri həcmli əsərlərin formasını, quruluşunu, üslubunu, janrını və xarakterini aydınlaşdırmağı tələbəyə aşılamaq lazımdır. Pedaqoji elmlər doktoru, professor Minarə Dadaşova “Musiqi müəlliminin hazırlığının metodikası” adlı dərs vəsaitində üslub, janr və forma haqqında biliklərin əhəmiyyətini xüsusi olaraq vurğulayaraq yazır: *“Müxtəlif üslublu musiqi əsərlərinin ifası tələbənin yaradıcı cəhətdən zənginləşməsinə kömək edir, onun musiqi təfəkkürünün hərtərəfliliyini, yaradıcı qabiliyyətlərini inkişaf etdirir. Bəstəkar üslubunun çoxcəhətli xüsusiyyətlərinin dərk edilməsi, üslub həssaslığı, bəstəkar əsərinin yaradıcı cəhətdən fərdi yozulmasına geniş imkanlar yaradır”* [1, s. 18]. *“Musiqi janrlarından alınan biliklər musiqi əsərlərinin başa düşülməsində, onu anlamaqda, onun bədii kompozisiyasının və ideya obrazlarının açılmasında, tarixin və gerçəkliyin əks etdirilməsində əsas yerlərdən birini tutur”* [1, s. 130]. *“Musiqi əsərinin quruluş məntiqinin, formasının, strukturunun*

anlayışı həm emosional qavrayışa və həm də bu əsərin əsasını təşkil edən bədii surətin dərinliklərinə varmağa kömək edir” [1, s. 131].

Tələbə, həmçinin iri həcmli əsərlərdə not mətnində göstərilən bütün detallara dəqiq şəkildə riayət etməyi, müxtəlif kontrastlı obrazların ayrı-ayrılıqda aydın xarakterli ifasına və vəhdətinə, partiyaların, mövzuların, dəyişkən harmoniya və fakturaların aydın və səlis ifasına nail olmağı bacarmalıdır.

Pyeslərin applikatura, artikulyasiya, musiqi ifadə vasitələri, dinamikasına riayət edilməli, səs üzərində iş zamanı onun keyfiyyətli səslənməsinə, frazirovkaların, ayrı-ayrı motivlərin, passajların dəqiq ifasına, obrazlılığına nail olunmalıdır. Eyni zamanda melodiyanın aydın səslənməsinə, dəqiq ritmə diqqət yetirilməlidir. Sənətsünaslıq elmləri doktoru, professor Sevda Qurbanəliyeva “*Şəxsiyyət və musiqi*” kitabında haqlı olaraq qeyd edir: “*Melodiya və ritmlə yanaşı, harmoniya (həmahənglik), lad (məqam) və tembr (səsin rəngarəngliyi) də musiqinin əsas ifadə vasitələrinə daxildir. Bu vasitələrə “musiqinin dili” də deyilir. Musiqiçilər melodiyanı – “musiqinin ürəyi”, ritmi isə “musiqinin nəbzi” adlandırırlar. Hər bir musiqinin ifadə etdiyi fikri, emosiyaları, əhval-ruhiyyəni (coşqunluğu, sakitliyi, hüzn-kədəri, dincliyi, ehtirası, məhəbbəti, döyüşə çağırışı və i. a.) müəyyənləşdirməkdə melodiya ilə ritm bir növ açar rolunu oynayır*” [4, s. 22]. Tələbə pyeslərin ritmini, tempini, frazirovkalarda melodik dalğanın hərəkət gedişini, kulminasiyasını və geri qayıdışını təyin etməli, pyeslərin müşayiət partiyasının harmonik dilini təhlil və təyin etməklə dinamikanın düzgün eşidilməsini, akkompanementin ifadəli səslənməsini əldə etməlidir.

“Əsas musiqi aləti” fənninin tədrisində skripka və ya Azərbaycan xalq çalğı alətləri (tar, kamança, qarmon və s.) üzrə ixtisaslaşan tələbələr bu alətlərin spesifikasiyasına uyğun tərtib edilmiş fənn proqramları əsasında musiqi-ifaçılıq bacarıqlarını təkmilləşdirirlər.

Xüsusi olaraq vurğulamaq lazımdır ki, repertuar seçimində milli bəstəkarlarımızın əsərlərinə xüsusi önəm verilməlidir. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində milli lad-məqam xüsusiyyətlərini təyin etmək və nəzərə almaqla milli üslub və koloritin, bədii-emosional obrazın aydın şəkildə göstərilməsinə nail olmaq lazımdır. Pedaqogika elmləri doktoru, professor Jalə Qədimova “Musiqi pedaqogikası: tarixilik və müasirlik” adlı dərslər vəsaitində yazır: “*Təhsilalanlarda milli aspektə marağın formalaşdırılması problemi üzrə pedaqoji ədəbiyyatın öyrənilməsi təsdiq edir ki, mentalitetə idraki maraq çox böyük sövqedici qüvvəyə malikdir, şüurlu şəkildə biliyə yiyələnmə üçün zəmindir... Ənənəvi ifadə vasitələrinin səmərəliliyinin mənbələri tələbələrə açıqlanmalı, tələbələr onların dəyərini nəinki öyrənməli, həm də anlamalı və hiss etməlidirlər*” [2, s. 165-166].

Tələbədə analitik və müstəqil düşüncə, emosional həssaslıq, ifa edilən əsərlərin daxili aləminin açılmasına fərdi yanaşmaq, müqayisə və müşahidə etmək, öz işinin məqsəd və nəticələrinə düşünülmüş şəkildə yanaşmaq, musiqi əsərlərini müstəqil şəkildə dərk edərək ifa, təhlil, təqdim etmək və öz ifasını qiymətləndirmək kimi bacarıqları inkişaf etdirmək lazımdır.

Tələbələrin musiqi terminləri haqqında bilikləri genişləndirilməlidir. Onlarda həmçinin, diqqət konsentrasiyasını, iradə, məsuliyyət və çalışqanlıq tərbiyəsini formalaşdırmaq olduqca vacibdir.

Yaradıcılıq qabiliyyətləri – musiqi eşitmə, duyma, qavrama, musiqi yaddaşı, üzdən (notdan) ifa, transpozisiya, improvizasiya, müşayiət etmək kimi bir sıra vərdislər tələbədə inkişaf etdirilməli, onların yoxlama dinləyişlər, imtahan və konsertlərdə çıxışları təşkil edilməli, səhnə mədəniyyəti formalaşdırılmalıdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, tələbəyə tədris repertuarına və proqramına uyğun olaraq seçilmiş mövzulara dair sərbəst işlərin və annotasiyaların yazılmasında elmi ədəbiyyatlardan, metodiki tövsiyələrdən yararlanma və istifadə bacarıqları aşılmalı, mövzuların digər

sahələrle əlaqələndirilməsi (integrasiya) bacarıqları inkişaf etdirilməlidir. Həmçinin mövzulara dair təqdimatların hazırlanması məqsədilə informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından düzgün şəkildə istifadənin zəruriliyini aşılamaqla, innovasiya texnologiyalarının düzgün və səmərəli tətbiqini təmin etməklə, tələbələrin professional bilik və bacarıqlarını mükəmməlləşdirmək ən vacib şərtlərdəndir.

“Əsas musiqi fənni”ni tədris edən müəllim tələbədə əməksevərlik, musiqi sənətinə, incəsənətə, musiqi müəllimi peşəsinə məhəbbət hissini formalaşdırmalıdır. Milli musiqidən istifadə etməklə, Azərbaycan musiqi mədəniyyətinə maraq və məhəbbət, milli dəyərlərin qorunması və təbliği, vətənpərvərlik və tolerantlıq, milli və bəşəri musiqinin timsalında multikultural dəyərlərə hörmət hissələrinin tələbələrə aşılması diqqət mərkəzində saxlanılmalıdır.

Beləliklə, müasir musiqi müəllimlərinin qarşısında çox böyük məsuliyyət və tələblər durur. Bu isə universitetlərdə “Musiqi müəllimliyi” ixtisasının bakalavr pilləsi üzrə tədris olunan fənlərin, eyni zamanda “Əsas musiqi aləti” fənninin də qarşısında duran tələblərin heç də asan olmadığını göstərir. Aparılan tədqiqatlardan belə nəticəyə gəlirik ki, “Əsas musiqi aləti” fənninin tədrisi tələbələrin ifaçılıq təcrübəsinin, elmi və metodiki ədəbiyyatlardan, yeni tədris vəsaitlərindən, müasir təlim metodlarından, innovasiyalardan, informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından istifadə etmək qabiliyyətlərinin inkişaf etdirilməsində, həmçinin yaradıcı və fəal şəxsiyyət kimi formalaşmasında mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Ədəbiyyat

1. Dadaşova M. “Musiqi müəlliminin hazırlığının metodikası”. Dərs vəsaiti. Bakı, “Zaman-3” EİKM-in mətbəəsi, 2010, 256 s.
2. Qədimova J. “Musiqi pedaqogikası”. Dərs vəsaiti. Bakı, “MBM”, 2012, 224 s.
3. Qurbanəliyeva S. “Şəxsiyyət və musiqi”. Bakı, Adiloğlu, 2010, 160 s.
4. Qurbanəliyeva S., Hacıyeva M., Haqverdiyeva N. və b. “Musiqi müəllimliyi” bakalavriat peşə-ixtisas hazırlığı üçün proqram”. I cild. Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi Gəncə Dövlət Universiteti. Gəncə, 2019, 86 s.

Saytoqrafiya:

5. Azərbaycanın ənənəvi musiqisi. URL: <http://enene.musigi-dunya.az>
6. Azərbaycan Milli Kitabxanası. URL: <http://anl.az>.
7. “Harmony” beynəlxalq-musiqi kulturoloji jurnalı. URL: <http://harmony.musigi-dunya.az>
8. Musiqi dünyası. Azərbaycan Beynəlxalq Elmi Musiqi Jurnalı. URL: <http://musigi-dunya.az>

МЕСТО И ЗНАЧИМОСТЬ ПРЕДМЕТА “ОСНОВНОЙ МУЗЫКАЛЬНЫЙ ИНСТРУМЕНТ” В ПОДГОТОВКЕ КАДРОВ ПО СПЕЦИАЛЬНОСТИ “УЧИТЕЛЬ МУЗЫКИ”

Тагиева Гюнай Хафиз кызы, Алиев Али Сахиб оглы

Резюме

Умение играть на музыкальном инструменте является одним из важнейших условий музыкального образования.

В качестве составной части профессиональной подготовки студентов специальности “Учитель музыки”, предмет “Основной музыкальный инструмент” заключается в освоении теоретических и практических основ инструментального исполнительства, необходимых для их будущей практической деятельности, и систематическом развитии необходимых знаний и навыков игры на музыкальном инструменте.

Правильный подбор учебного репертуара создает благоприятные условия для знакомства с национальной народной и профессиональной музыкальной культурой, классическими образцами мировой музыки и служит пропаганде мультикультурных ценностей.

THE PLACE AND IMPORTANCE OF THE SUBJECT “BASIC MUSICAL INSTRUMENT” IN THE TRAINING OF PERSONNEL FOR THE SPECIALTY “MUSIC TEACHING”

Taghiyeva Gunay Hafiz, Aliyev Ali Sahib

Summary

The ability to play a musical instrument is one of the most important conditions for music education.

As an integral part of the professional training of students in the specialty “Teaching music”, the subject “Basic musical instrument” consists of mastering the theoretical and practical foundations of instrumental performance necessary for their future practical activities, and systematically developing the necessary knowledge and skills of playing a musical instrument.

The correct selection of educational repertoire creates favorable conditions for getting acquainted with national folk and professional musical culture, classical examples of world music and serves to promote multicultural values.

Rəyçi: baş müəllim Şabanova S.

GDU-nun “Musiqi fənləri” kafedrasının 27.10.2023-cü il tarixli iclasın 6 sayılı protokolu